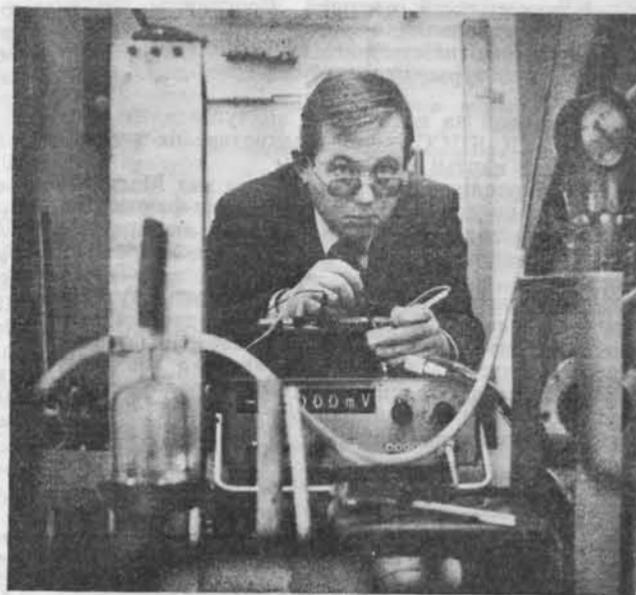

Голас Радзімы

№ 49 (1723)
10 снежня 1981 г.

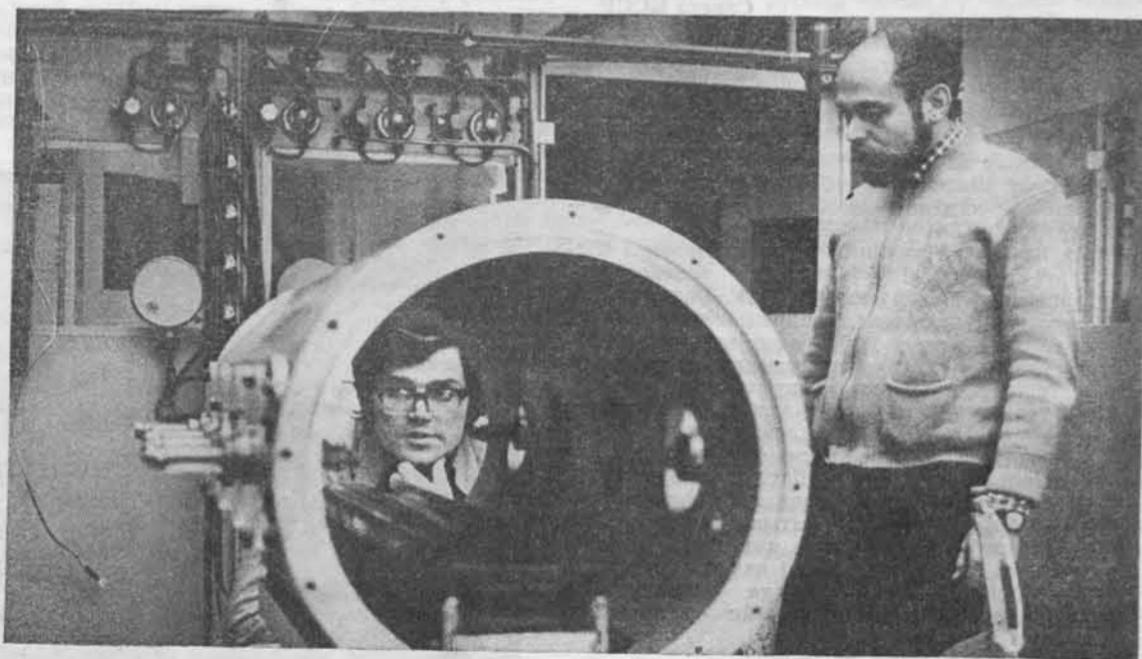
ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

Устаноўкі для сушкі збожжа, сушкі і грануляцыі медпрэпаратаў, цеплаабменнікі для награвання, ахаладжэння і тэрмастабілізацыі прамысловых вырабаў, даследаванні новых спосабаў скораснага безакісляльнага нагрэву металу, тэрмічнай апрацоўкі жалезабетонных вырабаў электрамагнітным метадам — вось далёка не поўны пералік праблем, над якімі працуюць вучоныя Інстытута цепла- і масаабмену АН БССР. А ўкараненнем навінак у народную гаспадарку навуковая ўстанова за гады дзесятай пяцігодкі сэканоміла дзяржаве 40 мільёнаў рублёў.

НА ЗДЫМКАХ: даследуецца прамневы нагрэў матэрыялаў на ўстаноўцы «Уран-1»; старшы навуковы супрацоўнік С. КОНЕУ; доследы праводзяць супрацоўнікі лабараторыі цеплаізаляцыі С. ЗАБРОДЗІН і В. ЗАГУМЕНАУ; эксперымент. Фота В. ДРАЧОВА.

**ДАСЯГНЕННІ БЕЛАРУСІ СЁННЯ
ШЫРОКА ВЯДОМЫ, А ЯШЧЭ
ЗУСІМ НЯДАўНА...**

{«Якімі былі і якімі мы сталі»}

стар. 3

**40-ГОДДЗЕ ГІСТАРЫЧНАЙ
БІТВЫ ПАД МАСКВОЙ**

{«Начало великаго наступлення
против фашизма»}

стар. 5

**СВЯТА МАСТАЦТВА І СЯБРОУСТВА
ПРАЙШЛО ПА УСЕЙ БЕЛАРУСІ**

{ «Як апошняе цяпло восені»}

стар. 6

падзеі • людзі • факты

ПОДЗВІГУ ЖЫЦЬ
У СТАГОДДЗЯХ

4 снежня ў Крамлёўскім Палацы з'ездаў адбылося ўрачыстае пасяджэнне Маскоўскага гарадскога і Маскоўскага абласнога Саветаў народных дэпутатаў МРК і МК КПСС сумесна з прадстаўнікамі працоўных Масквы і Маскоўскай вобласці і воінаў Маскоўскага гарнізона, прысвечанае 40-годдзю разгрому нямецка-фашысцкіх войск пад Масквой.

Ва ўрачыстым пасяджэнні прынялі ўдзел кіраўнікі Камуністычнай партыі і Савецкага ўрада, відныя военачальнікі, героі бітвы пад Масквой, перадавікі сацыялістычнага спартоўства, дзелчы навукі і культуры, прадстаўнікі грамадскіх арганізацый.

З прамовай на пасяджэнні выступіў член Палітбюро ЦК КПСС, першы сакратар Маскоўскага гаркома партыі В. Грышын.

Ён падкрэсліў, што вялікая бітва пад Масквой, якая завяршылася разгромом нямецка-фашысцкіх войск, назаўсёды ўвайшла ў гісторыю як гераічны падзвіг савецкага народа, яго слаўных Узброеных Сіл.

У дні святкавання 40-годдзя разгрому нямецка-фашысцкіх войск пад Масквой дзяржаўныя дзеячы, грамадскія арганізацыі, ветэраны вайны ўсклалі вянкі да магілы Невядомага салдата. Працоўныя калектывы сталіцы, гарадоў-герояў краіны правялі камуністычныя суботнікі ў гонар гэтай знамянальнай даты.

УЗНАГАРОДЫ

УКАЗ ПРЭЗІДЫУМА
ВЯРХОЎНАГА САВЕТА БССР
Аб узнагароджанні таварыша Васілёнка М. І.
Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета
Беларускай ССР

За шматгадовую актыўную работу ў дзяржаўных і грамадскіх арганізацыях і ў сувязі з шасцідзясяцігоддзем з дня нараджэння ўзнагародзіць першага намесніка старшыні прэзідыума Беларускага таварыства «Радзіма» таварыша Васілёнка Мікалая Іванавіча Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР
І. ПАЛЯКОУ,
Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР
Л. ЧАГІНА.

30 лістапада 1981 г.
г. Мінск.

З ПАЗІЦЫЙ РЭАЛІЗМУ

Актуальныя аспекты ўмацавання палітыка-прававых асноў міжнароднай бяспекі абмяркоўваюцца ў шостым камітэце на XXXVI сесіі Генеральнай Асамблеі ААН у Нью-Йорку.

Выступаючы па пытанню «Праект кодэкса злучыстваў супраць міру і бяспекі чалавецтва», член дэлегацыі Беларускай ССР А. Расолька заявіў, што гэты дакумент, распрацаваны Камісіяй міжнароднага права ў 1954 годзе, патрабуе пэўных карэктываў у сувязі з прыняццем за прайшоўшы час рада міжнародных дакументаў.

Прамоўца падкрэсліў, што ў праекце кодэкса павінен знайсці дакладнае адлюстраванне прынцыпаў індывідуальнай адказнасці асоб за ўчыненне злачынстваў супраць міру і бяспекі чалавецтва. Асаблівай увагі заслугоўваюць палажэнні, змяшчаныя ў прынятай па ініцыятыве СССР дэкларацыі «Прадхіліць ядзерную катастрофу». У ёй абвешчана, што «дзяржавы і дзяржаўныя дзеячы, якія першымі звернуцца да выкарыстання ядзернай зброі, учыняць найцяжэйшае злачынства супраць чалавецтва».

ГОСЦІ З ЧЭХАСЛАВАКІІ

У Мінску набывала дэлегацыя партыйных работнікаў Кампартыі Чэхаславакіі. У яе складзе кандыдат у члены ЦК КПЧ, загадчык аддзела прапаганды і агітацыі ЦК КПЧ В. Бейда (кіраўнік дэлегацыі), загадчык аддзела прапаганды і агітацыі ЦК КП Славачкіі Я. Шкода, кансультант аддзела прапаганды і агітацыі ЦК КПЧ Л. Скаліцкі, сакратар Паўднёва-Мараўскага абкома КПЧ О. Губачак.

Чэхаславацкіх сяброў прыняў сакратар ЦК КПБ А. Кузьмін. У час гутаркі ён азнаёміў членаў дэлегацыі з дасягненнямі працоўных Беларусі ў развіцці эканомікі, навукі і культуры ў брацкай сям'і народаў СССР, раскажаў аб рабоце партый-

ных арганізацый рэспублікі па выкананню сацыяльна-эканамічнай праграмы адзінаццатай пяцігодкі.

Госці з Чэхаславакіі зрабілі экскурсію па Мінску, наведвалі Дом-музей І з'езда РСДРП, вытворчае аб'яднанне «Гарызонт».

СЯБРУЮЦЬ РАБОЧЫЯ

Два дні гасцямі мінскіх аўтазаводаў былі члены дэлегацыі народнага прадпрыемства «Татра» з чэхаславацкага горада Капрынжуніца. Адныцца заводы звязаны паміж сабой цеснымі вузамі дружбы. Шырокае распаўсюджанне атрымалі, напрыклад, абмен тэхнічнымі новаўвядзненнямі і перадавымі прыёмамі работы. У ходзе сустрэчы гаспадары і госці наметлі план супрацоўніцтва на будучы год.

ПОЕЗД ДРУЖБЫ

У Беларускай сталіцы знаходзіўся чарговы поезд дружбы з Германскай Дэмакратычнай Рэспублікай. Паездкі турыстаў з ГДР у нашу рэспубліку даўно ўжо сталі традыцыйнымі. Напрыклад, сёлета прынята звыш 40 тысяч турыстаў з ГДР. Кіраўнік поезда дружбы з Магдэбурга і Гале Эрнст Брукнер сказаў: «Мы развітваемся з нашым горадам з пачуццём глыбокай павагі да яго працавітых грамадзян, гасцінных і ўважлівых. Усё, што ўбачылі, пра што даведаліся — не можа не захапляць!»

УЛАДЗІМІР КАВАЛЁНАК
НАВЕДАЎ МІНСК

Двойчы Герой Савецкага Саюза лётчык-касманаўт СССР, дэпутат Вярхоўнага Савета БССР У. Кавалёнак сустрэўся з будаўнікамі Мінскага метрапалітана. Рабочыя, кіраўнікі «Мінскметрабуду» раскажалі касманаўту аб паспяховым ходзе будаўніцтва першай чаргі. Азнаёмлілі з архітэктурнымі асаблівасцямі, мастацкім афармленнем станцый, з праектамі другой і трэцяй чаргавых падземнай магістралі.

У. Кавалёнак сустрэўся з партыйна-гаспадарчым актывам горада, перадаў у дар калектыву мінскага вытворчага аб'яднання «Інтэграл» выраблены на прадпрыемстве навучны гадзіннік «Электроніка», які добра паслужыў яму ў час апошняга працяглага касмічнага рэйса.

ПАДРЫХТОўКА
ДА ЧЭМПІЯНАТА

Адбылося чарговае пасяджэнне Аргкамітэта па падрыхтоўцы і правядзенню чэмпіяната свету па біятлоне. Яго праводзіў старшыня Аргкамітэта, першы намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР У. Міцкевіч.

Аргкамітэтам зацверджаны сцэнарны план урачыстага адкрыцця і закрыцця чэмпіяната свету і цырыманія ўзнагароджання, планы афармлення горада, спорткомплекса «Раўбічы» і пад'язной дарогі, культурнага абслугоўвання і шэфскай работы.

Аргкамітэт таксама правёў выязное пасяджэнне ў Раўбічах. На ім быў абмеркаваны ход падрыхтоўкі спорткомплексу «Раўбічы» да чэмпіяната свету. Было адзначана, што асноўныя работы па рэканструкцыі і добраўпарадкаванню спорткомплексу ў стадыі завяршэння.

Члены Аргкамітэта азнаёмліліся з узорами сувеніраў, значкоў і тавараў шырокага спажывання з эмблемай чэмпіяната. У продаж паступіць больш за 130 розных назваў вырабаў. Было прапанавана павялічыць колькасць асобных сувеніраў, якія карыстаюцца павышаным попытам.

Модныя жаночыя трыкатажныя сукенкі і камплекты, мужчынскія світэры і пуловеры, дзіцячыя касцюмчыкі — усяго больш за 160 розных мадэлей верхняга трыкатажу выпускае Пінскае вытворчае прадзільна-трыкатажнае аб'яднанне імя 60-годдзя Вялікага Кастрычніка.

НА ЗДЫМКУ: дэманструецца спартыўны камплект і камбінезон.

ЛАНЦУГОВАЙ РЭАКЦЫІ НЕ БУДЗЕ

НОВЫЯ
АПТОВЫЯ ЦЭНЫ
І СПАЖЫВЕЦ

З 1 студзеня 1982 года савецкая эканоміка пераходзіць на новыя аптovyя цэны. Цяпер дзеючыя ўстаноўлены амаль 15 гадоў назад і на даны момант не адлюстроўваюць тых змяненняў, якія адбыліся ў эканоміцы СССР, размяшчэнні яе прадукцыйных сіл.

Змяненне аптovyя цэн закране практычна ўсе галіны эканомікі СССР, за выключэннем будаўніцтва і транспарту, дзе новыя цэны будуць уведзены крыху пазней. Прычым перагляд будзе ажыццяўляцца як у бок павышэння, так і зніжэння. Напрыклад, у прыборабудаванні, хімічнай і нафтахімічнай прамысловасці і шэрагу іншых галін аптovyя цэны на прадукцыю будуць зніжаны. У аснове гэтага ляжыць высокая рэнтабельнасць даных галін, што ў канчатковым выніку слаба стымулюе рэжым эканоміі, зніжэнне сабекошту прадукцыі, павышэнне яе якасці.

Аднак у большасці галін народнай гаспадаркі СССР аптovyя цэны будуць павышаны. Найбольш значнае павышэнне адбудзецца на прадукты паліўна-энергетычнага комплексу і лясной гаспадаркі. Напрыклад, аптovyя цэны на вугаль узнімецца на 42 працэнты, на газ — 45, на мазут — на 51 працэнт. Выклікана гэта перш за ўсё пагаршэннем горна-геалагічных умоў здабычы паліва ў еўрапейскай частцы краіны і перамяшчэннем асноўных яго цэнтраў у цяжкадаступныя і аддаленыя раёны Сібіры.

Сабекошт данецкага вугалю, напрыклад, які яшчэ зусім нядаўна пакрываў патрэбнасці металургіі і цэглавой энергетыкі ў еўрапейскай частцы СССР, з-за пераходу на больш глыбокія гарызонты і змяшэнне магутнасці пластоў рэзка ўзрос. Цяпер данецкі вугаль у параўнанні з кузнецкім (Сібір) каштуе дзяржаве амаль у два разы даражэй, а ў параўнанні з канска-ачынскім і экібастузскім — у 6 разоў.

Аднак эфект таннасці апошніх рэзка зніжаецца з-за аддаленасці вугальных разразаў ад асноўных спажыўцоў і нізкай цэплатворнасці, таму канска-ачынскія і экібастузскія вугалі нявыгадна транспартаваць на вялікіх адлегласці. Праблема вырашэцца шляхам ператварэння гэтых вугалёў у электрычную энергію непасрэдна ў месцах здабычы. І хоць такі падыход захоўвае іх адносна таннасць, тым не менш цяперашнія аптovyя цэны не адлюстроўваюць тых затрат, на якія ідзе дзяржава, ствараючы тут магутны энергакомплекс.

Нафта і газ у СССР усё яшчэ рэалізуюцца па цэнах, якія не ўлічваюць, што ўвесь прырост агульнасаюзнай здабычы забяспечваюць цяпер месцанараджэнні Сібіры, разведка і эксплуатацыя якіх па прычыне аддаленасці і складаных прыродна-кліматых умоў каштуе дзяржаве ў некалькі разоў даражэй, чым, напрыклад, на каўказскіх месцанараджэннях. Акрамя таго, новая цэна заклікана заахочваць рэжым эканоміі гэтых відаў паліва, шырока ім альтэрнатыўную замену. Асабліва для нафты.

Змяненне аптovyя цэн адбудзецца і ў галінах, якія працуюць непасрэдна на спажыўца, — у лёгкай і харчовай прамысловасці. У гэтай сувязі многіх, вядома, хвалюе пытанне цэн на рознічным рынку.

Каменціруючы новую акцыю ўрада ў галіне цэнаўтварэння, старшыня Дзяржаўнага камітэта цэн СССР Мікалай Глушкоў адзначае, што ланцуговай рэакцыі не будзе. Згодна з Асноўнымі напрамкамі эканамічнага і сацыяльнага развіцця СССР на 1981—1985 гады і на перыяд да 1990 года дзяржава і ў далейшым мае намер цвёрда прытрымлівацца палітыкі стабільных цэн на прамысловыя і харчовыя тавары першай неабходнасці. У сітуацыі, калі грамадска неабходныя затраты ў выніку павышэння цэн у галінах, якія пастаўляюць абсталяванне, сыравіну і паўфабрыкаты ў лёгкую і харчовую прамысловасць, будуць вышэй за ўстаноўленую аптovyю цэну, дзяржава пераараммеркаваннем сродкаў, прамымі датацыямі, а таксама змяншэннем долі адлічэнняў з прыбытку ў бюджэт будзе падтрымліваць нязменным індэкс цэн на рознічным рынку.

Вопыт такога рэгулявання ёсць. Ужо на працягу доўгага часу розніца паміж выдаткамі вытворчасці і прадажнай цэнай, напрыклад, на мяса (і вырабы з яго), малако, рыбу, тавары дзіцячага асартыменту і іншыя кампенсуецца дзяржаўнымі датацыямі, гадавая сума якіх на сённяшні дзень дасягнула 25 мільярдаў рублёў. Звыш 6 мільярдаў рублёў выдаецца на падтрыманне нізкіх і нязменных ставак квартплат і тарыфаў на камунальныя паслугі.

Аднак захаванне стабільных рознічных цэн такім шляхам не распаўсюджваецца на ўсе тавары. Цэны на прадметы раскошы, прэстыжныя тавары, а таксама тыя, вытворчасць якіх абмежавана прыроднымі ўмовамі (далікатэсная рыба, футра і г. д.), будуць паводзіць сябе ў адпаведнасці з попытам.

У аграрным сектары, каб не выклікаць падарожжання выпускаемай тут прадукцыі, аптovyя цэны будуць пакінуты без змянення. У тым ліку на паліва і электрычную энергію, на машыны і абсталяванне, пастаўляемыя ў сельскую гаспадарку. Прычым захаванне аптovyя цэн на машыны і абсталяванне не закране фінансавых інтарэсаў прадпрыемстваў, якія іх выпускаюць. Сістэма «двах прэйскурантаў», пры якой прамысловасць будзе рэалізоўваць сваю прадукцыю для аграрнага сектара па новай аптovyя цэне, а ўсесаюзнае аб'яднанне «Сельгастэхніка» калгасам і саўгасам — па ранейшай, дазволіць улічыць інтарэсы як тых, так і другіх. Розніца будзе пакрыта зноў жа за кошт дзяржавы.

Аляксандр ДЗЕДУЛ,
эканамічны аглядальнік АДН.

Новы спецыялізаваны магазін «Матацыклы, запчасткі» адкрыўся ў Мінску. У прасторным памяшканні — дзве гандлёвыя залы. Тут можна набыць матацыклы, матаролеры, мапеды, а таксама запасныя часткі да іх.
НА ЗДЫМКАХ: спецыялізаваны магазін «Матацыклы, запчасткі»; у дэманстрацыйнай зале новага магазіна.

Фота Г. СЯМЕНАВА.

КАЛІ ПАРАЎНАЦЬ З ІНШЫМІ ВЫСОКАРАЗВІТЫМІ КРАІНАМІ...

СЕЛЬСКАЯ ГАСПАДАРКА СССР

Паводле даных характарыстык усяго комплексу прыродных умоў (якасці глебы, суме актыўных тэмператур для росту раслін, атмасферных ападкаў, даўжыні вегетацыйнага перыяду і гэтак далей), у СССР яны горшыя, чым у пераважнай большасці краін свету. Біялагічныя патэнцыяльныя магчымасці сельскагаспадарчай тэрыторыі СССР у 2,4 раза ніжэй, чым у ЗША, у 2,25 — чым у Францыі, у 1,7 — чым у ФРГ, у паўтара раза ніжэй, чым у Англіі. У Венгрыі, Румыніі і Балгарыі прыродныя ўмовы выдзяня сельскай гаспадаркі параўнальныя толькі з такімі раёнамі Савецкага Саюза, як Паўночны Каўказ, Малдавія і Украіна. З ГДР, Польшчай і Чэхаславакіяй магчыма аналогія па тых жа параметрах прыродных умоў — паўднёвых раёнаў Беларусі, поўначы Украіны, Літоўскай ССР. Прычым па шэрагу паказчыкаў умовы ў гэтых краінах на большай частцы сельскагаспадарчых плошчаў, як правіла, таксама крыху лепшыя, чым у названых раёнах Савецкага Саюза.

У ЗША лічацца засушлівымі тры месяцы, у якіх выпадае на працягу года 400—600 міліметраў атмасферных ападкаў. Для Савецкага Саюза падобныя раёны ўжо лічацца зонай дастатковага ўвільгатнення. Вялікая частка збожжавых пасеваў у СССР размяшчаецца ў раёнах так званых «рызыкаўнага» земляробства, дзе на працягу года выпадае 300—500 міліметраў атмасферных ападкаў, а ў асобныя гады нават менш (раёны сярэдняга і ніжняга Паволжа, Паўднёвага Урала, Паўночнага Казахстана і іншыя). У той жа час у ЗША больш чым дзве трэці сельскагаспадарчых зямель маюць 700—1 200 міліметраў гадавых ападкаў. У СССР жа такіх зямель толькі 7 працэнтаў ад плошчы скарыстоўваемых сельскагаспадарчых угоддзяў.

90 працэнтаў тэрыторыі ЗША не ведае зімы ў разуменні савецкага земляроба. Плошчы са спрыяльным безмарозовым перыядам (170 дзён і больш) у СССР складаюць 15 працэнтаў, у ЗША — 70. Вегетацыйны ж перыяд у нас працягваецца 140 дзён.

Толькі на тэрыторыі еўрапейскай часткі СССР за 80 гадоў дваццатага стагоддзя было 34 востраасушлівыя гады. За апошнія пяцігоддзе (1976—1980 гады) тры гады былі неспрыяльнымі па ўмовах надвор'я. Больш палавіны тэрыторыі СССР адносіцца да халодных раёнаў, дзе ў адкрытым грунце ўвогуле немагчыма вырошчванне многіх сельскагаспадарчых культур. Дзве трэці ворных зямель размешчаны ў зоне недастатковага ўвільгатнення. У той жа час у краіне шмат пераўвільготненых і забалочаных зямель, якія патрабуюць карэнага меліярацыйнага абнаўлення. Словам, уплыў стыхійных умоў надвор'я на вынікі сельскагаспадарчай вытворчасці ў СССР больш значны, чым у большасці іншых высокаразвітых краін.

Сельская гаспадарка Савецкага Саюза выдзяляе на тэрыторыі, якая распасціраецца ад Запаляр'я да пустынь і паўпустынь Сярэдняй Азіі і Казахстана. 45 асноўных глебава-кліматических зон, сотні мікразон са спецыфічнымі ўмовамі. У кожнай з іх — сваё рэгіянальнае сістэма гаспадаркі,

што ўключае комплекс элементаў — ад сістэмы насенняводства да мер па барацьбе са шкоднікамі, ад разліку працоўных рэсурсаў да патрабаванняў па ахове прыроды. Па асноўных прыродна-эканамічных зонах навуковыя рэкамендацыі распрацаваны. Яны ўдасканальваюцца па меры наваплення новых даных. Дзякуючы ім у многіх раёнах удалося інтэнсіфікаваць сельскагаспадарчую вытворчасць і павысіць прадукцыйнасць.

Зусім новая сістэма земляробства распрацавана, напрыклад, для Казахстана, дзе, пачынаючы з сярэдзіны 50-х гадоў, было разарана больш за 25 мільянаў гектараў цалінных і залужных зямель. У гэтую зону спачатку была перанесена класічная сістэма апрацоўкі глебы, якая стагоддзямі прымянялася ў стэпавых раёнах еўрапейскай часткі Расіі. Яна ўключае шматразовую глыбокую апрацоўку зямлі з пераварочваннем пласта. Аднак у востраасушлівых раёнах Казахстана з моцнымі зімнімі і вясновымі вятрамі (да 25—30 метраў у секунду) гэта прывяло да ветравой эрозіі глебы, спыніць якую змагла толькі прыняцтва новай глебаахоўнай сістэма земляробства. Яна ўключае выкарыстанне комплексу пласкарэзных глебаапрацоўчых прылад і машын, прымяненне сістэмы снегазатрымання і спецыяльных глебаахоўных севазваротаў, апрацоўку аптымальных норм унясення ўгнаенняў, высеву насення. Уведзены новыя, прыстасаваныя да суровых умоў рэгіёна сарты яравой моцнай пшаніцы і ячменю. Палепшаны сельскагаспадарчы ўгоддзі, стэпавыя сенакосы і пашы, праведзена меліярацыя саланчакоў і саланчаковых зямель.

У бліжэйшае дзесяцігоддзе такія рэгіянальныя сістэмы выдзянення сельскай гаспадаркі будуць укаранены паўсюдна ў СССР. Распрацоўваюцца і асобныя субрэгіянальныя сістэмы для мікразон з асабліва спецыфічнымі прыродна-кліматическімі ўмовамі.

Некалькі слоў аб жывёлагадоўлі. Мясная жывёлагадоўля і авечкагадоўля ў СССР сканцэнтраваны ў стэпавых раёнах ніжняга Паволжа, Паўднёвага Урала і Прыкаспійскай нізіны, а таксама ў паўночных і заходніх абласцях Казахскай ССР. Але ва ўсіх гэтых раёнах працягласць зімовага перыяду — 5-6 месяцаў, а слупок тэрмометра часта спускаецца да мінус 30 градусаў, мядзельцы бушуюць тыднямі.

Натуральна таму, што на вытворчасць мяса, воўны і іншых прадуктаў жывёлагадоўлі мы затрачваем у 5—6 разоў больш працы і сродкаў, чым у многіх іншых краінах свету. А ў параўнанні з Новай Зеландыяй, Аргенцінай, Аўстраліяй, дзе ўнікальна спрыяльныя ўмовы (круглы год жывёлу можна пасвіць пад адкрытым небам, не клапаціючыся аб кармах), — у 8—10 разоў больш.

Вось чаму, хоць у СССР ёсць магчымасць забяспечыць насельніцтва прадуктамі харчавання па навукова абгрунтаваным нормах, сродкаў і затрат працы для гэтага трэба значна больш, чым у многіх краінах свету.

Аляксей ПЛЫЧОУ,
старшыня Савета па перспектыве развіцця і сістэма выдзянення сельскай гаспадаркі СССР,
прафесар.

ЯКІМІ БЫЛІ І ЯКІМІ МЫ СТАЛІ

Усё пазнаецца ў параўнанні. Вось і ў даным выпадку без яго не абыйсцяся. Мы, сучасныя жыхары Беларусі, слаба ўяўляем быт нашых дзядоў і прадзедаў пачатку XX стагоддзя. Нават чалавек з багатай фантазіяй не здолеў бы зрабіць гэта. Асабіста мне дапамаглі зразумець той час старыя выданні кнігі, у якіх расказваецца пра беларускі народ. Прычым не мастацкіх, з магчымым аўтарскім перабольшаннем (домысел ці фантазія), а афіцыйных падручнікаў, даследаванняў, дзе сапраўдны стан спраў мог толькі прыхарошвацца. Бо гэтыя кнігі праходзілі царскую цензуру, якая імкнулася паказаць жыццё народнасцей у той час у больш ружовам святле. Чытаючы такую літаратуру, міжволі параўноўваеш жыццё адной і той жа нацыі на працягу якіх-небудзь некалькіх дзесяткаў гадоў.

Вось што гаварылася пра беларусаў у афіцыйным падручніку А. Баранова «География Российской империи. Курс городских и уездных училищ», у раздзеле «Население Западного края»: «Белорусы невысокого роста, имеют круглое одутловатое лицо, серые глаза, белокурые, редкие, особенно на бороде, волосы. В одежде они предпочитают белый цвет; носят белую шляпу и белые панталоны, белую суконную сермягу со стоячим воротником... Пища белоруса очень скудная; состоит преимущественно из хлеба с отрубями, картофеля и некоторых овощей».

Дзіўна цяпер думаць аб такіх харчах, якімі жыўся цэлы народ. Паглядзеў бы Баранав на сучасны абедзенны стол беларуса! На ім ёсць усё, што патрэбна чалавеку. І, зразумела, нават у самай аддаленай вёсачцы не знойдзеш такую сям'ю, якая б ужывала втрэб'е, тым больш лямбяду ці крапіву, так характэрныя для дарэвалюцыйнага часу. У меню кожнай сям'і цяпер дастаткова мясных і малочных прадуктаў, розных іншых страў.

А вось што паведамляе афіцыйны падручнік пра бытавыя ўмовы беларусаў: «Селения у белорусов небольшие, домов по 5—6, редко более: избы большею частью курные, крытые соломой или болотным камышом».

Сённяшняе вёска — гэта шырокія вуліцы, прыгожыя агароджы, фруктовыя сады, кветнікі. Ёсць тут і школы, клубы, бібліятэкі, магазіны, а на цэнтральных сядзібах калгасаў і саўгасаў — амбулаторыі, аптэкі, камбінаты бытавога абслугоўвання і г. д. І даўно ўжо не знойдзеш хутарка з пяццю-шасцю сядзібамі. «Внутренность жилья бедная, пол земляной, окна маленькие». Цяперашнія дамы сельскіх жыхароў дыхтоўныя, шматпакаёвыя, вялікія, прыгожыя і светлыя. Абстаўлены яны так, як і ўявіць не мог аўтар падручніка. У адным можна пагадзіцца з Баранавым: «Бедность эта есть следствие сильного гнёта, который вытерпели белорусы от своих помещиков — польских панов». Заўважу: не толькі польскіх. Эксплуатавала беларусаў і царская самодзяржаўе.

«По характеру белорус смирен и смотрит забитым: он притерпелся к нужде и беспечен относительно своего положения». Гэта было сказана ў пачатку стагоддзя. А праз некалькі гадоў наш народ разам з рускім узяўся на штурм Зіманга. Потым беларусы смела змагаліся на франтах грамадзянскай вайны. У кожнай нашай вёсцы можна адшукаць людзей, якія самі або бацькі іх былі ўдзельнікамі тых незабыўных падзей.

У гады Вялікай Айчыннай вайны не было такога беларуса, які б не змагоўся з нямецка-фашысцкімі захопнікамі.

Кожны чацвёрты жыхар нашай рэспублікі не дажыў да светлага Дня Перамогі, але народ застаўся непераможаным, захавав сваю свабоду, дапамог іншым краінам вызваліцца ад фашысцкай няволі. І сёння ў Беларусі жыве нямяла людзей, ваенныя шляхі якіх праходзілі праз Польшчу, Чэхаславакію, Балгарыю...

Не змог зразумець сапраўдны характар беларуса аўтар афіцыйнага падручніка царскага часу...

«Ремесел никаких белорусы не знают». Так было сказана пра народ, які цяпер мае высокаразвітую індустрыю.

«Белорус гостеприимен, добр и честен... Сапраўды, нашы людзі, як дарагіх гасцей, сустракаюць тых, хто ідзе да нас з адкрытым сэрцам, не зарыцца на нашы багацці. Не імкнецца наш народ завалодаць чужымі землямі, ніколі не выступаў у якасці захопніка, хаця сябе ў крыўду не даваў. Беларусы сапраўды добрыя да добрых людзей, але не пашкадуюць нічога, нават жыцця, калі справа датычыцца абароны Радзімы».

Многа цікавага можна прачытаць пра наш народ і ў працах рускага буржуазнага этнографа С. Максімава. «Я живо помню,— піша Максімаў,— мою первую встречу с белорусом, этим маленьким человеком, на маленькой косматой лошадке, в маленькой и мелкой тележке. Мутные глаза его не горят жизненным огнем, не обещают ума. Маленький человек идет согбенным, вял, неповоротлив в движениях. Робость во взгляде — одна из характерных черт его бледного лица». Так, шмат вякоў пакутаваў наш народ ад прыгнёту, які даўё людзей да такога стану. Але глыбока памыляўся вучоны, што так і не здолеў разгледзець таленавітасць нашага народа, калі лічыў беларусаў «не обещаемыми ума». З Беларусі выйшла нямяла выдатных людзей, імёны якіх вядомы ўсяму свету. Гэта вучоныя — Я. Карскі, М. Гарэцкі, А. Панкратова, касманаўты П. Клімук і У. Кавалёнак, вядомыя пісьменнікі Янка Купала і Якуб Колас, Міхась Лынькоў і Максім Багдановіч, народныя артысты СССР Л. Александроўская, Р. Шырма, Б. Платонаў, мастакі-скульптары А. Бембель, А. Глебаў і многія іншыя.

Тэхнічная аснашчанасць Беларусі вядома ўсяму свету. А яшчэ не так даўно яе наогул не існавала. У лепшым выпадку адзіным памочнікам беларуса быў конь. Вось што піша С. Максімаў пра коніка, сябра сельяніна: «Лошадь белоруса — настоящий карлик: больше 10 пудов ей не свезти. Словно какое-то злое волшебство остановило ее рост и развитие. Вся сбруя веревочная, в телеге ни одного гвоздя. Деревянный шкворень; ничем не охваченный, расстреленный деревянный обод колес. Хомут очень часто из соломы. Гужи, вожжи — всё это пенковое или льняное. Седелка почитается редкостью. Все младенчески первобытно, как будто для белоруса железный век еще не наступил и он продолжает жить в каменном периоде». Гэтыя радкі цяпер могуць выклікаць толькі ўсмешку.

Не лепшы малюнак жыцця беларускага народа і ў нарысах падарожніка-географа С. Меча. Тая ж беднасць, забітасць простага сельяніна, убоства яго гаспадаркі. Вось як апісваецца жывёла сялян: «Стада тощих, голодных коровенок, у которых, что называется, кожа да кости, гонят пастух по верескам сосновых боров, по сжатим полям, по скошенным лугам, где коровам решительно нечего есть, особенно в сухой год. Уже в сентябре месяце я с большим трудом мог достать немного молока — коровы перестали давать его».

«Пасут стада от снега до снега подрастки, которые целые дни проводят с коровами, часто под непрерывным дождем, с крохотной хлеба за пазухой, ничему не учась, ничего не делая, ни к чему не готовясь. Таким образом, всякая возможность к духовному развитию и совершенствованию для них навсегда закрыта». І як вынік: «Крестьяне здесь почти поголовно безграмотны».

Я мог бы прывесці яшчэ шэраг выказванняў з розных кніг, выдадзеных да рэвалюцыі, у якіх гаварылася пра выклічна цяжкія бытавыя ўмовы беларусаў, выказваліся меркаванні аб іх адсталасці і нават бяздарнасці. Ды і як маглі вырасці сярод народа таленавітыя людзі, калі іх душылі непаспільнай працай, калі яны не мелі нармальнага ўмоў жыцця. Над гэтым, на жаль, не думалі аўтары допісаў.

Многа цікавага ў старых кнігах пра жыццё і быт нашых продкаў. Пажоўклявы старонкі гэтых выданняў з асабліва пераканаўчасцю даюць нам магчымасць параўнаць, якімі былі і якімі мы сталі пры Савецкай уладзе.

Павел САЧЫЎКА.

ЗАЯВЛЕНИЕ

ПРАВОСЛАВНЫХ ХРИСТИАН БЕЛОРУССИИ РУССКОЙ ПРАВОСЛАВНОЙ ЦЕРКВИ

Вера в «Бога любви и мира» [2 Кор. 13, 11], желание мира и благоденствия на земле, стремление к миру во всем мире обязывают нас, православных христиан Белоруссии Русской Православной Церкви обратиться к Конгрессу США со следующим заявлением.

Мы являемся живыми свидетелями все более и более возрастающих усилий народов мира к тому, чтобы не допустить ядерной катастрофы, устранить саму угрозу ее возникновения.

Но решение президента вашей страны начать производство нейтронного оружия, а затем его заявление о возможности «ограниченной» ядерной войны всколыхнули всю мировую общественность, которая маршами мира прошла по городам Европы и вашей страны, выражая свой справедливый протест.

Граждане Советской страны, в чьей памяти живы раны второй мировой войны, едины в своем стремлении сохранить мир на всей земле. Белорусский народ, особо пострадавший в эти тяжелые военные годы, не может быть в стороне от священного дела защиты мира.

Теперь, когда народы нашей страны вот уже четвертое десятилетие живут под мирным небом и занимаются созидательным трудом, мы не можем быть равнодушными свидетелями безумных планов некоторых политических деятелей и стра-

тегов ядерной войны, неизбежно ведущих к гибели цивилизации и всего человечества.

Наша религиозная совесть не может быть спокойна!

Поэтому, сознавая всю ответственность момента, мы обращаемся к американскому Конгрессу с призывом и великой надеждой: убедите свое правительство «направить ноги на путь мира» [Лук. 1, 79], пойти навстречу мирным желаниям всего человечества, и тем самым рассеять в людях страх и взаимное недоверие.

Господь, «от одной крови произведший весь род человеческий для обитания по всему лицу земли» [Деян. 17, 26], призывает всех нас на путь примирения и благословляет все наши усилия в борьбе против неустойчивости и войн.

Глава нашей Церкви Святейший Патриарх Московский и всея Руси Пимен в своей речи на встрече Глав и представителей Церквей и религиозных объединений СССР, состоявшейся 1 июня 1981 года в Троице-Сергиевой лавре, сказал: «Мы, религиозные деятели, используя весь наш моральный авторитет и влияние, должны сказать всем нашим единоверным братьям, всем народам Земли, что не существует никакой советской военной угрозы. Напротив, наша Родина готова сотрудничать со всеми миролюбивыми силами в борьбе за мир, готова добиваться продолжения

разрядки и обеспечения развития международных отношений в духе сотрудничества и взаимопонимания».

Мы еще раз со всей настойчивостью обращаемся ко всем вам с призывом приостановить гонку вооружений, потребовать запрещения нейтронного оружия, предотвратить ядерную катастрофу.

Мы твердо верим, что это является общим заветным желанием народов всех континентов Земли.

Бог же любви и мира да пребудет со всеми нами. Аминь.

Митрополит Минский и Белорусский патриарший экзарх Западной Европы ФИЛАРЕТ.

Епископ Пинский, викарий Минской епархии АФАНАСИЙ.

Настоятель кафедрального Святодуховского собора протоиерей М. БУГЛАКОВ.

г. Минск
12 ноября 1981 года.

...Кандэрт быў у разгары. Адзін за адным выступалі артысты: спявалі, чыталі вершы, танцавалі. Толькі дзіўна: ва ўсіх артыстаў было адно прозвішча — Рошчанка.

У мінак Міхаіла Сцяпанавіча і Тамары Віктараўны сям'ера дзяцей. Рэжысёр бацькі адпраўляюцца на работу. Міхаіл Сцяпанавіч працуе слесарам, а Тамара Віктараўна — прадаўцом. Толькі па вечарах збіраюцца ўсе разам. Клопатаў у бацькоў, вадома, хапас. Але ад памочнікаў — няма адбою.

А калі ўсе справы закончаны, урокі вылучаны, пачынаюцца шахматна-шашачныя баталі.

Застаецца ў мамы час і для любімага занятку — вязання. Не толькі дзеці, кожная дзяўка мае свой світэр, шапачку. Усе ўзоры Тамара Віктараўна прыдумвае сама, любіць нафантазіраваць. Трэцікласніцы Лена і Наця таксама ўжо трымаюць у руках пруткі. Восем толькі часу не хапае: то заняткі ў басейне, то ў харэаграфічным гуртку, то памалываць захаваюцца.

Саветская дзяржава ў 11-й пяцігодцы павялічыць дапамогу і льготы мнагадзетным сям'ям. Аб гэтым сказана ў матэрыялах XXVI зезда нашай партыі. Адчувае падтрымку дзяржавы і сям'я Рошчанкі. Малодшы Надзенка і Міша ходзяць у дзіцячы сад і яслі, плата за наведванне якіх льготная для іх — 5—7 рублёў у месяц, старэйшыя дзеці атрымліваюць у школе бесплатныя абеды. Усё лета Юра, Алёша, Лена і Наця былі ў піянерскім лагэры, бясплатныя пучбункі ў якіх выдзелілі Міхаілу Сцяпанавічу на прадпрыемства. Як і ўсе мнагадзетныя сям'і, атрымліваюць Рошчанкі дадатковую матэрыяльную дапамогу.

НА ЗДЫМКАХ: сям'я РОШЧАНКАў на прагулку; шахматны турнір; Лена і Коля ахвотна наведваюць басейн; маміны памочнікі — Міша і Паша спяшаюцца ў магазін; любяць дзеці маляваць; Міхаіл Сцяпанавіч — першакласны слесар; прадавец Тамара Віктараўна.

Фота У. ВІТЧАНКІ.

ДЗЕЦІ АДНОЙ СЯМ'І

БИТВА ПОД МОСКВОЙ ПОКАЗАЛА ВСЕМУ МИРУ, ЧТО СОВЕТСКИЙ СОЮЗ СПОСОБЕН ДАТЬ ОТПОР ЛЮБОМУ АГРЕССОРУ

Великая Отечественная война. Зенитные орудия на крыше Концертного зала имени Чайковского на площади Маяковского в Москве.

НАЧАЛО ВЕЛИКОГО НАСТУПЛЕНИЯ ПРОТИВ ФАШИЗМА

Среди крупнейших битв второй мировой войны, предпринявших гибель немецко-фашистской армии, сражение на полях Подмосковья является одним из главных. Первое крупное поражение гитлеровской армии в ходе второй мировой войны, первая крупная победа советского народа и его Вооруженных Сил знаменовали начало коренного поворота в войне в пользу СССР и его союзников.

Важнейшим итогом битвы под Москвой (30 сентября 1941 года — 20 апреля 1942 года) явилось поражение войск группы армий «Центр» — самой многочисленной и наиболее боеспособной группировки противника на советско-германском фронте. Широко разгромленная геббельсовской пропагандой наступательная операция «Тайфун» потерпела полный провал. План «Барбаросса» оказался несостоятельным: ставка гитлеровской Германии на «молниеносную войну» оказалась битой.

Победа Советской Армии, захватившей стратегическую инициативу, явилась решающим событием первого года Великой Отечественной войны. «Московская битва принесла немецким войскам первое крупное поражение во второй мировой войне, — признает бывший начальник штаба 4-й полевой армии группы армий «Центр» генерал Г. Блюментрит. — Это означало конец блицкрига, который обеспечил Гитлеру и его вооруженным силам такие выдающиеся победы в Польше, Франции и на Балканах... Кампания в России, а особенно ее поворотный пункт — Московская битва, нанесла первый сильнейший удар по Германии как в политическом, так и в военном отношениях».

Следствием поражения гитлеровцев в битве под Москвой явились изменения в руководстве германскими вооруженными силами. Главнокомандующий сухопутными силами Германии генерал-фельдмаршал фон Браухич 19 декабря был освобожден от своих обязанностей «по болезни». Руководство сухопутными войсками принял на себя сам Гитлер, который в лице Браухича «нашел козла отпущения за прошлое и обеспечил себе большую власть на будущее». Такая же участь постигла главнокомандующих группами армий «Север» и «Юг», многих командующих объединениями и командиров соединений. Всего отстранили 35 генералов. «Такого разгрома генералов, — писал английский военный историк Дж. Фуллер, — не видывали со времен битвы на Марне... Германская армия так и не вернула утраченную энергию, а в глазах всего мира она лишилась ореола непобедимой армии».

Разгром гитлеровских войск на полях Подмосковья значительно подорвал их моральный дух. После него в действующей армии начали сильнее проявляться антивоенные и антигитлеровские настроения. Активизировались подпольные организации в самой Германии, появилась антигитлеровская оппозиция в среде офицеров и генералов вермахта и пошатнулась воинская дисциплина. Уже в период битвы под Москвой немецкие военно-полевые суды подвергли репрессиям более 62 тысяч солдат, унтер-офицеров и офицеров.

Победа под Москвой имела крупное международное значение. Она оказала решающее влияние на национально-освободительную борьбу в оккупированных гитлеровскими захватчиками странах, способствуя ее активизации.

Так, например, во Франции начался переход от изолированных и зачастую стихийных актов саботажа и возмездия к более массовым, организованным действиям Национального фронта. Во многих районах страны возникли партизанские отряды, участились забастовки на фабриках и заводах, в сельском хозяйстве. По заявлению одного из видных деятелей международного коммунистического движения У. Фостера, удар Советской Армии под Москвой знаменовал собой переход к великому наступлению против фашизма.

Неудачи немецко-фашистских войск на советско-германском фронте заставили правительства Японии и Турции воздержаться от нападения на Советский Союз. Поэтому напряженность обстановки на Дальнем Востоке и в Закавказье несколько ослабла. Поражение группы армий «Центр» под Москвой вызвало недовольство гитлеровцами и политикой правительственных кругов в маннергеймовской Финляндии, хортистской Венгрии, королевской Румынии и фашистской Италии.

Огромное влияние оказала победа Советской Армии под Москвой на укрепление Антигитлеровской коалиции. 26 мая 1942 года был подписан советско-английский договор сроком на 20 лет о союзе в войне против фашистской Германии и ее сообщников в Европе и о сотрудничестве и взаимной помощи после завершения войны, а 11 июня того же года в Вашингтоне было заключено советско-американское соглашение о принципах взаимной помощи в ведении войны против агрессии.

Разгром немецко-фашистских армий на полях Подмосковья, а также успешные наступательные действия советских войск на тихвинском и ростоковском направлениях имели помимо международного огромного политического, экономического и военного значения для СССР. Изменявшиеся условия позволили Государственному Комитету Обороны и Верховному Главнокомандованию в относительно спокойной обстановке проводить мероприятия по стабилизации фронта, развертыванию военного производства и подготовке стратегических резервов. Неоценимое значение имела эта победа и в поднятии морального духа советского народа и армии. «Историческая победа под Москвой, — отмечал Л. И. Брежнев, — вдохновила советских людей на новые подвиги, укрепила их уверенность в том, что враг неминуемо будет разбит».

Высокий моральный дух советских бойцов проявился в их массовом воинском героизме. За подвиги в битве под Москвой 36 тысяч воинов награждены орденами и медалями. 110 наиболее отличившихся воинов и партизан удостоены звания Героя Советского Союза.

Победа Советской Армии под Москвой была достигнута благодаря превосходству советского общественного и государственного строя, нерушимой дружбе народов Советского многонационального государства, пламенному патриотизму, организующей и мобилизующей роли Коммунистической партии Советского Союза.

Додо МУРИЕВ,
полковник, профессор, доктор
исторических наук.
(АПН).

ПОУЧИТЕЛЬНЫЙ УРОК

История Московской битвы занимает большое место в современной идеологической борьбе. Несмотря на то, что основной фактический и документальный материал о битве под Москвой известен, многие буржуазные историки, выполняя социальный заказ, встали на путь фальсификации событий.

Свидетельством колоссального общественного резонанса, который вызвала победа под Москвой, могут служить ее оценки государственными и военными деятелями различных стран того времени. «Французский народ, — заявил, например, генерал де Голль, выступая по лондонскому радио 20 января 1942 года, — восторженно приветствует успехи и рост сил русского народа. Ибо эти успехи приближают Францию к ее желанной цели — к свободе и отомщению...» Командующий американскими войсками на Тихом океане генерал Д. Макартур в феврале 1942 года писал, что размах и блеск Московской битвы «делают ее величайшим военным достижением во всей истории».

Победа Советской Армии в битве под Москвой восторженно приветствовалась на всех континентах. Мир убедился в прочности советского социалистического государства, в высокой боеспособности его Вооруженных Сил. Народы стран, оккупированных врагом, увидели в лице Советского Союза реальную силу, способную спасти мир от фашистского порабощения.

Миновали десятилетия, но битва под Москвой продолжает вызывать неослабный интерес во всем мире. О ней написаны тысячи книг и статей. Если прогрессивные историки объективно оценивают место и значение битвы под Москвой, видя в ней поучительный урок силам, стремящимся свергнуть человечество в новую войну, то оценки буржуазных историков буквально тонут в лавине антиисторических концепций и суждений.

Выдвигнув теорию «поворотных пунктов» второй мировой войны, буржуазные историки отнесли к ним Гуадалканал, Эль-Аламейн, Тунис, морское сражение в Баренцевом море и лишь одну битву на советско-германском фронте — Сталинградскую. Существуют и другие варианты, но все они приписывают большинство поворотных пунктов тем фронтам, где боевые действия велись англоамериканскими войсками.

Очевидна неспособность масштабных, а главное, результатов и военно-политических последствий операций западных союзников и битвы под Москвой. К примеру, в районе Эль-Аламейна (23.10—4.11.1942 г.) английской 8-й армии противостояли 4 немецкие и 8 итальянских дивизии общей численностью около 80 тысяч человек. Под Москвой же враг сосредоточил 74 дивизии.

Разгром этой крупной стратегической группировки привел к полному крушению плана «молниеносной войны» против СССР, ключевой цели фашистско-милитаристского блока, в то время как сражение под Эль-Аламейном имело второстепенное значение, которое Д. Эйзенхауэр не случайно назвал «тактической победой».

Покидая принцип историзма, отбрасывая оценки своих же руководителей периода

войны, буржуазные историки заявляют, что якобы не Советская Армия разбила немецко-фашистские войска, а «генералы грязь и мороз». «Нет! — со знанием дела отвечал буржуазным историкам Маршал Советского Союза Г. Жуков, командовавший тогда войсками Западного фронта. — Не дождь и не снег остановили фашистские войска под Москвой. Более чем миллионная группировка отборных гитлеровских войск разбилась о железную стойкость, героизм, мужество советских войск, за спиной которых был их народ, столица, Родина».

Наконец, буржуазные историки, стремясь принизить достижения советского военного искусства, заявляют о якобы «огромном численном превосходстве» советских войск в битве под Москвой. Эти утверждения также являются ложными. Советская Армия численного превосходства не имела. Более того, на всех этапах контрнаступления общее превосходство, кроме авиации, оставалось на стороне немецко-фашистской армии.

Среди «научных» разработок, которые на основе исторического опыта готовятся в исследовательских центрах США и других стран НАТО, существует направление, прямо нацеленное на разжигание новой войны. Так, например, американский историк Л. Фишер в одной из своих книг дает на первый взгляд объективную оценку разгрома немецко-фашистских войск под Москвой. Однако исторический урок разгрома армий Гитлера он видит в том, что теперь, «по всей вероятности, никогда вторжение в Россию не будет осуществляться с Запада».

Что значит «с Запада»? Ответ на этот вопрос можно найти в одном из американских военных журналов в статье под названием «Восьмая дорога на Москву». Ее автор, некто Л. Палмер, подсчитал, что СССР в своей истории подвергался нападению, начиная с викингов и кончая гитлеровцами, семь раз. Все эти походы были неудачны, так как завоеватели вторгались с Запада. Палмер предлагает восьмой вариант похода на Москву — с Востока.

Рассуждая о том, почему следует избрать восточное направление главным ударом по СССР, Л. Палмер пишет: «Не исключено, что красивый Китай может стать самым стойким нашим союзником в столкновении с Россией...»

Англичанин Л. Купер в книге «Много дорог на Москву» решительно отвергает идею наземного вторжения, на успех которого, как он пишет, может рассчитывать только «лунастик», и намекает на возможность проложить дорогу к советской столице атомными ударами.

Чем закончились прежние «дороги на Москву» и с Запада и с Востока, хорошо известно. А что касается «атомной» дороги, то о ее судьбе достаточно ясно сказал Л. И. Брежнев: «...Пытаться победить друг друга в гонке вооружений, рассчитывать на победу в ядерной войне — это опасное безумие... Начинать ядерную войну в надежде выйти из нее победителем может только тот, кто решил совершить самоубийство».

Олег РЖЕШЕВСКИЙ,
доктор исторических наук.
(АПН).

ПА ШЛЯХАХ VIII УСЕСАЮЗНАГА
ФЕСТИВАЛЮ МАСТАЦТВАЎ

ЯК АПОШНЯЕ ЦЯПЛО ВОСЕНІ

ЭСТЭТЫКА І АРЫФМЕТЫКА

Узяўшыся пісаць пра сёлетні фестываль мастацтваў, пра яго шматлікія канцэрты, што адбыліся ў гарадах і сёлах рэспублікі, я адчула нейкую разгубленасць. Па-першае, таму, што мне самой, нават маючы запрашалны білет на ўсе мерапрыемствы «Беларускай музычнай восені», не давялося ўбачыць выступленні многіх калектываў, ансамбляў, асобных выканаўцаў: амаль усе яны «вандравалі» па Беларусі, выступаючы кожны дзень у новым месцы.

Рэспубліканскія газеты, якія пастаянна інфармавалі чытачоў аб усіх падзеях свята мастацтваў, адзначалі і той факт, што ў адрозненне ад мінулага годніх фестываляў, дзе пераважалі эстрадна-праграмы, у сёлетнім прагучала 300 канцэртаў філарманічнага напрамку. Разважаючы аб гэтых якасных зменах, я пагартала старонкі леташніх газет, адкуль даведалася, што праграму першага фестываля (ён адбыўся ў 1974 годзе), сабраную ў адзін канцэрт, давялося б слухаць і глядзець 25 дзён. Сёлетняй хвіліцы амаль на два месяцы. Больш за 50 канцэртаў і творчых сустрэч адбывалася ў рэспубліцы штодзень. Яшчэ дэталі: разам з беларускімі артыстамі «зборная каманда» фестываля налічвала 1,5 тысячы чалавек — прадстаўнікоў дзесяці саюзных рэспублік. Менш усяго канцэртаў было ў Мінску — 56, тады як на Гомельшчыне — 110, на Брэстчыне і Гродзеншчыне — па 70, на Віцебшчыне — 75, 67 — у Магілёўскай вобласці і 65 — у Мінскай. Так што прывілей у сталічных глядачоў перад правінцыяльнымі амаль не было.

У ПРАВІНЦЫ І У СТАЛІЦЫ

Мінск сустракаў у розны час выканаўцаў з сусветна вядомымі імёнамі, тут гастралівалі артысты з Англіі, Францыі, Злучаных Штатаў Амерыкі, Аргенціны... Зразумела, што значна менш даводзіцца бачыць жыхарам невялікіх гарадоў, мястэчак, пасёлкаў. Не заўсёды ёсць у іх і магчымасць прыехаць у сталіцу, каб паглядзець нейкі спектакль або канцэрт. Менавіта таму традыцыйны Усеаюзны фестываль, што кожную восень цяпер праводзіцца ў Беларусі, мае вялікае значэнне якраз для жыхароў «глыбінкі». Рытуальны праграму сёлетняга фестываля, работнікі культуры рэспублікі ўлічылі гэты факт, і таму значная колькасць канцэртаў адбылася ў абласцях. Так, славуэта Ленінградская дзяржаўная акадэмічная руская харавая капэла імя М. Глінкі з поспехам выступіла ў гарадскім пасёлку

Расоны, Дзяржаўная акадэмічная харавая капэла БССР імя Р. Шырмы — у Смагонскім раёне, Дзяржаўны народны аркестр БССР імя І. Жыноўча — у Светлагорску, заслужаны калектыву Малдаўскай ССР, аркестр народнай музыкі «Флуэраш» — у Магілёве, ансамбль скрыпачоў Цюмені — у Думе культуры гарадскога пасёлка Вялікая Бераставіца.

У чытача можа ўзнікнуць пытанне, як жа прымалі сельскія глядачы сімфанічную, камерную музыку, творы класікі? У «глыбінцы» цяпер не толькі ўдзячная публіка. Тут абавязкова ёсць свой Палац культуры, дзе многія займаюцца самадзейнай творчасцю, музычнай школа, харэаграфічны гурток. Час вельмі змяніў «глыбінку», жыхары якой — сучасныя, адукаваныя людзі з вялікай прагай да мастацтва.

«ЦІ НЯМА ЛІШНЯГА БІЛЕЦІКА!»

Гэтую фразу неаднойчы давялося чуць у Мінску ля ўваходу ў філармонію, акруговы Дом афіцэраў, Палацы культуры чыгуначнікаў, трактарнага і аўтамабільнага заводаў, дзе праходзілі фестывальныя канцэрты. Цікаўныя глядачы мабілізавалі ўсе свае магчымасці, каб паглядзець як мага больш.

Новыя праграмы прывезлі ў Мінск Дзяржаўны аркестр духавых інструментаў Літоўскай ССР «Трымітас», акадэмічны ансамбль народнага танца Грузіі, народныя артысты СССР І. Гарбачоў, Х. Крум, А. Вядзернікаў.

Беларускія выканаўцы таксама дастойна падрыхтаваліся да гэтага свята, іх праграмы папоўніліся творами, прысвечанымі юбілеям Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча. Своеасаблівым камертонам фестываля стаў канцэрт-

адкрыццё, які трапіна назвалі «вечарам сімфанічных прэм'ер». Упершыню была выканана сюіта з новага балета Яўгена Глебава «Маленькі прынц» і вакальна-паэтычная сімфонія Андрэя Пятрова «Пушкін». Выканаўцы — Дзяржаўны акадэмічны сімфанічны аркестр БССР і Ленінградская дзяржаўная акадэмічная руская харавая капэла імя М. Глінкі.

На адным з выступленняў беларускага фальклорна-харэаграфічнага ансамбля «Харошкі» прысутнічала група падлеткаў з ГДР, што прыбыла сюды турысцкім пездам. Я пацікавілася іх думкамі наконт канцэрта. «Нам вельмі падабаюцца танцы і музыка, што выконвалі гэтыя хлопцы і дзяўчаты. Дзякуючы знаёмству з гэтым калектывам, нам стала больш зразумелай Беларусь, яе людзі. Мы нават забыліся пра халоднае надвор'е — столькі было цяпла і шчырасці ў выступленні артыстаў».

Так, мастацтва збліжае людзей. Традыцыйны Усеаюзны фестываль «Беларуская музычная восень» зноў пацвярджае свой высокі аўтарытэт, добрую славу прапагандыста шматнацыянальнай савецкай культуры, становіцца святкам народаў, з'яднаных і ў песні, і ў працы.

Таццяна АНТОНАВА.

НА ЗДЫМКАХ: адкрыццё Усеаюзнага фестываля «Беларуская музычная восень» у Белдзяржфілармоніі ў Мінску; поўныя дынамікі танца народнага Каўказа выконвалі артысты з Грузіі; у гасцяў у навучнай Гомельскай дзіцячай музычнай школы № 1 артысты Дзяржаўнага камернага аркестра Армянскай ССР.

Фота А. ДЗМІТРЫЕВА,
М. ХАДАСЕВІЧА,
І. ЮДАША.

МАЛАДАЯ ЗМЕНА У КУПАЛАЎСКІМ ТЭАТРЫ

ПЕРШАЯ РОЛЯ, ДРУГАЯ...

Лёс маладога акцёра, яго душэўны настрой, яго поспех, рост майстэрства, як правіла, залежаць ад таго тэатра, куды ён трапіў пасля заканчэння вучобы. Аб выхаванні акцёрскай змены ў старэйшым беларускім тэатры імя Янкі Купалы кандыдат мастацтвазнаўства Таццяна АРЛОВА гутарыць з галоўным рэжысёрам Валерыем РАЕЎСКІМ.

— На купалаўскай сцэне ўжо няма пачынальнікаў, артыстаў, што праславілі тэатр: Барыса Платонава, Волгі Галіны, Ірыны Ждановіч. Цяпер у ім уладараць прадстаўнікі так званых сярэдняга пакалення. А хто прыйдзе ім на змену? Іх трэба шукаць ці яны ўжо ёсць?

— Мне здаецца, што ў купалаўскім тэатры ёсць свой твар і ў самых маладзейшых, тых, хто прыйшоў два-тры гады назад. Усе яны былі студэнтамі Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута. Дзе, дарэчы, выкладчыкамі працавалі нашы вопытныя акцёры. Такім чынам, яшчэ са студэнцтва яны, як кажуць, выхоўваліся ў патрэбным напрамку. Але ж увогуле мы рэдка запрашаем новых акцёраў у трупі. Адзін-два чалавекі ў год. А то і ніводнага. Сёння мы можам з упэўненасцю назваць 10—15 імён маладых, на каго мы ўскладаем надзеі.

— Якія адметныя рысы маладога папайнення купалаўскага тэатра? Чым яны вас прывабліваюць?

— Перш за ўсё — талентам. Але талент можа зайграць, а можа доўгі час захоўвацца як «рэч у сабе». Кіраўніцтва тэатра, рэжысура, старэйшыя акцёры знаёмы бадай што з кожным «маладым» яшчэ да таго, як яго запрасяць у трупі тэатра. А потым у кожнага навучка ёсць у тэатры свой анякун з ліку старэйшых акцёраў, якія дапамагаюць развіццю талента маладых.

Напрыклад, цяпер у нас працуюць Ала Ельшэвіч, Юрый Лясны, Аляксандр Уладзімірскі, Сяргей Краўчанка. Сумесна з Уладзімірам Маланкіным, іх тагачасным інстытуцкім настаўнікам, мы чатыры гады шліфавалі творчыя індывідуальнасці гэтых хлопцаў і дзяўчат, загалды ведаючы, што яны стануць купалаўцамі. Уладзімірскі — прадстаўнік вядомай у рэспубліцы тэатральнай дынастыі. Яго славу ты дзед — Уладзімір Уладзімірскі — адзін з пачынальнікаў нашага тэатра. Зараз побач з маладым Уладзімірскім працуюць яго маці Галіна Уладзіміраўна і бацька Барыс Уладзіміравіч. Як артыст Аляксандр шмат узяў ад дзеда і бацькоў. (Маці, дарэчы, была яго першым рэжысёрам). Ён заўсёды старанна працуе над роллю. Валодае гумарам, добра спявае і танцуе, можа заразіць глядачоў жыццёвай сілай вобраза.

У Алы Ельшэвіч багаты ўнутраны свет: яна многа чытае, аналізуе. У свой час яна вельмі ўразіла яе грамадзянская сталасць у асэнсаванні ўчынкаў Юлькі ў «Апошнім шанцы». Гэтыя рысы яна паспяхова развівае.

Сяргей Краўчанка добра ведае і адчувае літаратуру. Напэўна таму, што ён з пісьменніцкага асяроддзя і сам спрабуе пісаць. Мне здаецца, што яму патрэбна асабліва драматургія. Магчыма — класіка.

— Але класіка ў вашым тэатры бывае не вельмі часта. Ці здолею малады акцёр, выхаваны выключна на сучасным рэ-

пертуары, працаваць над класічнымі творами?

— Гэты экзамен чакае кожнага ўжо зараз: мы працуем над «Рэвізорам» Гогаля. Роля Хлестакова даручана Яўгену Крыжановскаму і Віктару Манаеву.

Яўген паспеў ужо сыграць некалькі роляў — у спектаклях «Аптымістычная трагедыя», «Ажаница — не журыцца», «Дзверы грукаюць». Ён заняты да таго ж ва ўсім бягучым рэпертуары тэатра і за два гады на купалаўскай сцэне набыў каштоўны вопыт. У Манаева пакуль што маленькія ролі, бо ён у тэатры ўсяго другі год. Ён дапытлівы і патрабавальны, здзіўляе сваёй працавітасцю і эмацыянальнай успрымальнасцю. Мяне, напрыклад, у абодвух хлопцах прываблівае адсутнасць стэрэатыпнасці, умненне знаходзіць адметнасць характару. А галоўнае, яны вельмі аргументныя. Між іншым, гэта адна з самых добрых якасцей усіх купалаўцаў. Праўдзінасць і прастата.

З ліку вострахарактарных акцёраў я назваў бы Георгія Маляўскага. У кожнай ролі ён крыху эксцэнтрычны, знаходзіць безліч трапных адценняў і рысак. Напрыклад, у класічнай ролі князя К. у «Дзядзечкавым сне» паводле Дастаеўскага. Дарэчы, там ёсць і вельмі цікавая работа Аляксандра Падабеда. Гэта адзін з самых удумлівых нашых акцёраў. Знешне і ўнутрана ён вельмі інтэлігентны. На рэпетыцыю прыходзіць добра падрыхтаваным, з творчымі загатоўкамі, цікавіцца рэжысёрскай працай. Ён умее пераконваць партнёра і нават рэжысёра, таму што глыбока раскрывае псіхалогію, паводзіны, імкненні, мары тых персанажаў, якіх даводзіцца яму іграць. Разам з тым ён аддае перавагу вельмі лаканічным сродкам, стрыманасці ў вырашэнні кожнага вобраза.

— Адаптацыя маладога акцёра ў прафесійным тэатры цяпер праходзіць не так балюча, як раней. Ніхто з маладзейшых не можа пакрыўдзіцца на тое, што мала іграе. Хутчэй яны нават перагружаны...

— Вядома, тэатр — арганізм творчы. Іншы раз неабходная і перадышка для асэнсавання, для назапашвання сіл. Пасля гэтага — рывок. Так было з многімі нашымі маладымі. Напрыклад, з Георгіем Маляўскім, Наталіяй Качатковай, Юрыем Лясным, Мікалаем Кірычэнкам. Цяпер яны нават іграюць так званыя ўзроставыя ролі. А былі ў іх і перыяды прастою.

Лена Іваннікава — пакуль студэнтка, але занята ў многіх спектаклях. Лена Сідарава дэбютавала ў ролі Верачкі ў аднайменнай п'есе Макаёнка. Ёй прасію пакуль незнаёмыя. Я думаю, што малады акцёр павінен іграць многа. Тады яму лягчэй падрыхтавацца да сустрэчы з адказнай роллю, выявіць поўнасцю свае творчыя магчымасці. Бо, калі акцёр чакае ролі, гэта не значыць, што ён нічога не робіць. Моладзь у нас цікавая. Мы ад яе чакаем індывідуальнасці, самавыхавання. Тады ўслед за першай роллю будзе і другая, і трэцяя...

У НЕАБСЯЖНЫМ моры вуснай паззі нашага народа твораў уласна гістарычных нашмат. «Не трэба, аднак, думаць, што беларуская народная паззія пазбаўлена ўсялякай гістарычнай вартасці, — слухна заўважаў адзін з першых даследчыкаў беларускага фальклору Ігнат Храпавіцкі. — Наадварот, яна можа стаць прадметам цікавых назіранняў для гісторыка, які, не задавальняючыся храналогіяй, сухой наменклатурай славуных імён, апісанняў войнаў і да т. п., пажадаў бы адкрыць нам таямніцу ўнутранага жыцця народа. Таму што выразна адлюстраваны ў ёй звычай, дамашні побыт, характар нашага люду». Да сказанага варта дадаць, што пры ўважлівым вывучэнні беларускай фальклорнай спадчыны можна знайсці шэраг твораў, у якіх адбіліся канкрэтны падзеі нашай мінуўшчыны. Такімі творамі найперш з'яўляюцца балады, ліра-эпічныя песні, якія

перыядам татарскіх нападаў звязваюцца і спецыфічныя канфлікты ў сям'і — брат прадае сястру чужынцу, брат прайграе сястру ў заклад, панна або ўдава просіць сваякоў выкупіць яе з турэцкай няволі. Надзвычай цікавыя сюжэты пра сустрэчы родных, разлучаных татарамі: маці-паланянка трапляе да дачкі-«татаркі», брату-«татарыну» выпадае з падзелу сястра-паланянка і інш.

У баладзе пра паланянку, што забівае сябе, каб не быць жонкай татарына, ідэя самаадданай вернасці свайму народу знайшла яркае ўвасабленне. Твор вызначаецца лаканічнасцю, нескладанай пабудовай і ў той час незвычайнай пазычнасцю. Ён пабудаваны на патрыячных паўторах і прасякнуты журботнасцю настрою, глыбокім лірызмам.

**Як былі ў бацькі тры дачушкі,
Ды пайшлі ж яны ў лес у ягадкі.
Адно дачку ды звяры з'елі,
А другая — утапілася.**

ПОДЫХІ МІНУЛЫХ ПАДЗЕЙ

У ПЕСНЯХ-БАЛАДАХ

ТАЯМНІЦЫ ДУХОЎНАГА ЖЫЦЦЯ

апавядаюць пра напружаны драматычны падзеі ў асабістым сямейным жыцці чалавека. Яны па-мастацку асэнсоўваюць канфлікты пэўных эпох, і ў гэтым іх можна параўнаць з гістарычнымі раманамі ці апавесцямі. Даючы мастацкія замалёўкі лёсу асобных людзей у тыповых гістарычных абставінах, яны ствараюць яскравую мазаіку народнага жыцця, народных настрояў і пачуццяў.

У беларускіх гістарычных баладах, як і ў баладах іншых славянскіх народаў, з вялікай сілай мастацкага абагульнення паказаны перажыванні людзей у перыяд барацьбы з іншаземнымі наезднікамі, у асноўным з татарскімі і турэцкімі. Напады немцаў, шведаў, французцаў і іншых у песнях не знайшлі дастаткова шырокага адлюстравання. Чаму так здарылася? Усім жа вядома адметнасць гістарычных умоў жыцця беларускага народа, які, займаючы цэнтральнае месца ў магутным Вялікім княстве Літоўскім («як тое зерно ў гарэху», па словах Францішка Багушэвіча), менш адчуваў удары татарскіх ордаў, чым паўднёвая ўсходняя дзяржава — Украіна. Лёс яго ў гэтым сэнсе непараўнальны з лёсам рускіх (250 гадоў татара-мангольскага іга) ці балгар (5 стагоддзяў турэцкага рабства). А між тым асноўная тэматыка беларускіх гістарычных балад — агульнаславянская. Гэта абумоўлена, відаць, тым, што татарская наваля даўгі час хваліла шматлікія народы Еўропы, была балючым, глыбокім пытаннем, якое паланіла народнае ўяўленне. Да таго ж зямельнасць сюжэтаў садзейнічала іх хуткаму засваенню на іншай этнічнай тэрыторыі, утвараючы агульнаславянскі фонд сюжэтаў. Праўда, у кожнага народа агульная тэма дастасоўвалася да нацыянальных фальклорных традыцый. У беларускім песенным рэпертуары асабліва вылучаюцца сюжэты пра паланянку, што забівае сябе, каб не быць жонкай татарына, пра лёс трох сясцёр-паланянак, пра маці, што скінуўшыся зяблюй, прылятае да дачкі-паланянкай, пра дзяўчыну, якую сватае турэцкі цар, але яна губіць сябе, каб не ехаць на чужыну, і інш. Характэрна, што менавіта з

**А другая — утапілася,
А трэцюю — татары ўкралі.
Не так жаль тае, што звяры з'елі,
Не так жаль тае, што ўтапілася,
Вельмі жаль тае, што татары ўкралі.**

У апошніх радках выказана ацэнка палону ў татар: ён горш за смерць. Далей у апавяданні як бы пропусіць у паслядоўнасці паказу падзей: нічога не гаворыцца пра тое, як дзяўчыну везлі, куды прывезлі, балада пераносіць нас адразу на татарскі двор, дзе ходзіць наша паланянка, жонка татарына. Яна прагне сабе смерці, але мудрая сваякроў кожны раз своечасова папярэджвае сына.

**«Татарачка» па двары ходзіць,
Яна свайго мілага просіць:
— Дай мне, мілы, вярвачку,
Пайду у лес па травачку.
Ды накармлю каровачку.
Учула тое мамка яго:
— Не давай, сынку, вярвачку,
Яна пойдзе ў лес павесіцца.**

Папярэджвае маці сына, каб не пускаў нявестку і ў «Дунай па вадзіцу», каб яна там не ўтапілася. Толькі трэцім разам, папрасіўшы нож адрэзаць хустачку, жонка-паланянка здзейсніла свой намер, выказала найвышэйшы пратэст супраць нявольства — «уцэліла ў шчыра сэрца».

Своеасаблівы варыянт сюжэта «замужжа-палон» запісаў у свой час С. Сахарав ад беларусаў Латвіі. У ім не падкрэсліваецца, што разбойны жаніх — чужынец, ён невядомы княжыч. Увага тут канцэнтруецца не на гістарычным, а на сацыяльным аспекце падзей, хоць паходжанне гэтай сюжэтнай схемы, безумоўна, мела гістарычны сэнс. Вяртаючыся з вайны, княжыч нападае на двор і патрабуе ў гаспадары, каб той аддаў яму сваю жонку Марусеньку. Не спужаўся гаспадар, вывёў на ганак «чалыдзіну», тады княжыч стаў моцна пагражаць.

**— Ах ты, Ян, ты Янушка,
Не клі з княжа сына,
Будзець табе безгалоўейка!**

**А Ян, спужаўшыся таго,
Вывёў сваю Марусеньку
За белую ручаньку.**

У дарозе паланянка просіць княжыча пусціць яе да мора «умыцца», «да сваяроўкі убрацца». Гэта, зразумела, падман. Марусенька, не ведаючы іншага ратунку, хоча ўтапіцца. Пазычна паддзена развітанне яе з жыццём, са сваімі роднымі:

**— Майму тату — шанаваннейка,
Май маме — слезаваннейка,
Майм сёстрам — мае ўборы,
Майм братам — мае коні,
Майму Янушку — залаты персцянок,
Майму княжычу — залатое сядло,
А я, малада, — камянём на дно.**

Ва ўсіх гэтых варыянтах вырашэнне канфлікту вельмі баладнае. Герой (героіні) знешне кволя, пакорны, вызначаюцца нязломнасцю характараў, чысцінёй маральных прынцыпаў, вернасцю свайму роду, сваёй зямлі. Характэрна ў гэтым плане балада пра сустрэчу маці-паланянка з дачкай-«татарачкай». Балада пачынаецца велічным малюнкам бітвы з татарамі, у выніку якой захопнікам дастаўся вялікі палон.

**Ой, лятаў-палятаў да сівы гарол,
У кіпцёх ён нясець руку белую,
Рuku белую малайцоўскую,
А ў дагон яму ясэн сакол:**

**— Пагадзі-пастой ты, сівы гарол,
А дзе быў-жываў ты, сівы гарол!**

**— А я быў-жываў на пабоішчы,
Над шырокай ракой каля Клеціўска!**

**А там послань сцелена ды галовамі,
Усё галовамі малайцоўскімі.**

**А там кроў плыве ды Дунай-ракой,
А ваўкі грызучы белы костачкі.**

**Там агні гараць там катлы кіпяць,
І татары стаяць, палон дзелючы.**

**Палон дзелючы, падзяляючы,
Дзяцей з маткамі разлучаючы.**

Старая жанчына трапіла ў палон свайму зяцю-татарыну, а, пазнаўшы ў гаспадыні «татарыцу» сваю дачку, пачынае спяваць калыханку, у якой татаранятка называе сваім унучаткам. Узрадаваная дачка, якая адразу ўсё зразумела, кідаецца з пакою да маці («ляціць у сені борздай стралою»), заве яе ў пакой на бяседу, прапануе ёй усё сваё багацце. Аднак маці нічога не хоча, толькі б вярнуцца ў родны край.

**Дзіятка маё, Алёнка, мілое,
Не нада мне грошы, пусці дадому.
Пусці дадому ў клецкія староны.**

У словы маці ўкладзена народна патрыятычная ідэя вернасці Бацькаўшчыне, якая з'яўляецца найбольшым багаццем чалавека, найкаштоўнейшым яго скарбам.

Беларускія гістарычныя балады, як бачым, жывіць прафса самаадданай любові да роднага краю, свайго народа, усведамленне святасці і непарыўнасці сямейных, кроўных сувязей. Баладная пазытка ўздымае сваіх герояў над рэальнымі жыццёвымі абставінамі, высвечвае іх яркім казачным святлом. Чысціня і сіла пачуццяў герояў падкрэсліваецца ў баладах тым, што паланянкам прапануецца часта не гаротны лёс нявольніц, а багацце і высокае грамадскае становішча на чужыне. Толькі ніякія даброты з рук чужынцаў не цешаць нашых герояў, кампраміс з ворагам ім уяўляецца справай ганебнай, і калі няма надзеі на выратаванне, яны выбіраюць смерць. Тым самым сцвярджаюць свае ідэалы, адданасць і любоў да радзімы.

Ліа САЛАВЕЙ.

Слава і гордасць старажытнага Полацка — Сафійскі сабор. Ён быў пабудаваны ў шасцідзiesiąтых гадах XI стагоддзя. Цяпер помнік даўніны ўваходзіць у зону Полацкага гісторыка-археалагічнага запаведніка. Неўзабаве тут закончацца рэстаўрацыйныя работы. Пад скляпеннямі размесціцца канцэртная зала, музей старажытнай архітэктуры.
НА ЗДЫМКУ: рэстаўрацыю вядзе лепшы спецыяльны навукова-рэстаўрацыйны майстаран Міністэрства культуры БССР Роберт МЯДЗЕЛЬ.

Фота Я. ПЯСЕЦКАГА.

У МУЗЕІ ПАЭТА

Да 100-годдзя з дня нараджэння Якуба Коласа літаратурны музей паэта праводзіць цыкл лекцый на тэму «Якуб Колас у выяўленчым мастацтве». Адна з іх прычытана ў майстэрні заслужанага дзеяча мастацтваў БССР скульптара С. Вакара. Намеснік дырэктара музея М. Пратасевіч раскажаў аб спадчыне класіка беларускай літаратуры, якая з'яўляецца невычарпальнай крыніцай для мастакоў і скульптараў.

Коласаўскую тэматыку па-справе работраспаўнае С. Вакар. Яго распрацоўвае ў музеі і філіяле. Барэльефы, выкананыя ім, адпраўлены на чыслаход «Якуб Колас» (Дунайскае саветскае параводства) і ў горад Венісье для коласаўскага музея ў Доме дружбы «Францыя — СССР».

ЗБОР ТВОРАЎ

Як паведамлялася ўжо, выдавецтва «Художественная літаратура» выпускае збор твораў народнага паэта Беларусі, лаўрэата Ленінскай прэміі Пятра Броўкі, у які ўвойдзе чатыры тамы.

Надаўна падпісчыкі атрымалі першы том. Адкрываецца ён артыкулам «Слова пра паэта», напісаным яшчэ ў 1963 годзе Міхаілам Ісакоўскім.

Затым у том ідзе «Слова да чытача» — адно з апошніх выступленняў Пятра Усцінавіча, напісанае ім спецыяльна для збору твораў за восемнаццаць дзён да свайго смерці.

Асноўны ж змест кнігі складлі вершы і пазмы, створаныя паэтам на працягу 1926—1961 гадоў, сярэд якіх такія вядомыя, як «Беларусь», «Голас сэрца», «Заўсёды з Леніным», «Паэма пра Смалычкава», «Лясы Наддзвінскія»...

Творы змешчаны ў перакладах І. Бурсава, Б. Ясенскага, М. Рыленкава, А. Пракоф'ева, Б. Ірыніна, П. Сямёніна, М. Сідарэнка, М. Ісакоўскага, Д. Кавалёва, Н. Кісліка і іншых. Кніга ж «А дні ідуць», за якую П. Броўка і быў удастоены Ленінскай прэміі, перакладзена Я. Хелемскім.

МУЗЫКА КАЎНАСКИХ ЗВАНОЎ

У цэнтры старажытнага літоўскага горада Каўнаса размешчана плошча Яноніса, названая па імені нацыянальнага пралетарскага паэта. Гэта самы прыгожы ў горадзе ансамбль, тут шмат помнікаў гісторыі і культуры народа. Непадальку ад карціннай галерэі мастака і музыканта Чурлёніса знаходзіцца Дом-музей жывапісца Жмуйдзінавічуса. Побач — Мастацкі музей, дзе сабраны вырабы народнага мастацтва, палотны і скульптуры сучасных майстроў.

Але карціна плошчы была б няпоўнай без упамінавання аб гадзіннікавай вежы, што ўзвышаецца над Гістарычным музеем. Яна здаўна з'яўляецца сімвалам горада. Апоўдні ў яна дзелю з вежы плывуць мелодыі званоў, якія выконваюць народную музыку і класічныя творы. У студзені гэтага года паўгадзінны канцэрт званоў быў прысвечан чалавеку, па волі якога зноў загучаў гэты рэдкі музычны інструмент, — кампазітару Віктарасу Куправічусу. У той дзень яму споўнілася 80 гадоў.

23 гады назад Віктарас Куправічус і яго сын Гедрус упершыню падняліся на гадзіннікавую вежу. Іх зацікавілі званы, якія былі адліты ў Бельгіі ў 1935 годзе для каўнаскіх курантаў. Доўгі час пасля вайны яны маўчалі. Бацька і сын вярнулі ім гук, і жыхары Каўнаса пачулі ў перазвоне сваю любімую песню «Дзе Нёман струменіцца». Потым Куправічусы сталі выкладваць званавыя канцэрты. Спачатку ў святы — кастрычніцкі і першамайскі дэманстрацыі яны суправоджалі рэвалюцыйнымі песнямі, а затым — кожную нядзелю.

— Багатыя літоўскія народныя традыцыі, — гаворыць Віктарас. — Мы заўсёды імкнуліся працягваць і памнажаць

іх. Я хачу, каб над горадам заўсёды гучала музыка, якая праслаўляе маладосць маёй рэспублікі.

У Каўнасе, напэўна, няма чалавека, які не ведаў бы кампазітара. Не злічыць дзяцей, якім ён прывіў любоў да музыкі, прауючы выкладчыкам. Куправічус стварыў больш за 400 твораў. Але больш за ўсё ён праславіўся як аўтар званавай музыкі, якую сам жа выконвае разам з сынам.

Гедрус выбраў прафесію бацькі. Цяпер ён — адказны сакратар мясцовага аддзялення Саюза кампазітараў Літвы. Яму належаць оперы «Дэкамерон», «Там, унутры», мюзікл «Загонічыкі агню», рок-араторыя «Праца і хлеб». Ён піша саны для артана, камерныя творы, музыку да спектакляў і фільмаў. Цяпер ён кіруе групай электроннай музыкі пры Каўнаскім музычным тэатры. Летаць там адбыліся прэм'еры двух яго вакальных цыклаў — «Мы — арганаўты» на вершы Эдуардаса Межэлайціса і «Максімы» на словы маладога паэта Альбімантаса Мікуты.

Гедрус вядзе па тэлебачанню папулярныя ў рэспубліцы перадачы «Контрапункт», наладжвае вечары палітычнай песні для моладзі.

Бацька і сын Куправічусы выконваюць на званых не толькі свае творы, але і п'есы Агінскага і Шапана, Чайкоўскага і Чурлёніса, сучасныя песні і старадаўнія літоўскія напевы. Больш за 500 твораў падрыхтаваў Віктарас і Гедрус для званоў за два дзесяцігоддзі. Фірма грамадзянска «Мелодыя» выпускала некалькі плацінак з музыкай каўнаскіх званоў.

Антанас РАГАЙТЫС.

ці не хочаш апрануць?

НЕГЛЮБСКІ СТРОЙ

Неглюбскі строй характэрны для народнага адзення беларускага Прыдняпроўя. Распаўсюджаны на ўсходзе Гомельшчыны, заходзіць на Браншчыну. Тут на стыку трох брацкіх усходнеславянскіх народаў найбольш актыўна працякаў працэс узаемаўзбагачэння і ўзаемапранікнення рускай, украінскай і беларускай культур, што садзейнічала, у прыватнасці, утварэнню змешаных тыпаў касцюмаў, фарміраванню і распаўсюджанню народных комплексаў, вядомых рускім і ўкраінцам. У традыцыйным закончаным выглядзе неглюбскі строй бытаваў амаль да сярэдзіны нашага стагоддзя. Зараз пажылыя жанчыны апранваюць толькі асобныя часткі касцюма.

Як і ў іншых этнаграфічных раёнах Беларусі, у мінулым касцюмы замужніх жанчын і дзяўчат істотна розніліся паміж сабой. У неглюбскім строі гэтыя адрозненні дайшлі да нашага часу надзвычай выразна. Дзяўчаты зачэсвалі валасы ў косы і ў святая надзявалі на галаву своеасабліваю карону-вянок — «кубак». Замест фартуха і панёвы (пазней спадніцы) запіналі полачку ўзорыстай панёўнай тканіны — «калышку». Адметнасцей у мастацка-пластычным вырашэнні неглюбскага строю шмат. Тры характэрныя для строю комплекты надзвычай ярка выяўляюць функцыі, час і звалючыю беларускага касцюма.

Першы, асноўны комплект складаецца з кашулі, панёвы (тып плахты), фартуха, гарсэта, пояса, галаўнога ўбора («платок», намітка, павойнік). Кашу-

ля шлася з ільняной ці баваўнянай дамакатанкі. Аздабленне прыпадала на рукавы і ніз кашулі. На рукавах густы дывановы ўзор чырвоных палос на трыкання ўсцілаў усю бачную частку. У кашулях, аздабленых вышыўкай і гафтаваннем бе-

лых баваўняных нітак, арнамент найчасцей кампанаваўся на плячах і верхняй прыплечавой частцы рукавоў.

Неглюбская панёва ўяўляе дзве сфастрыгаваныя прыкладна на 2/3 даўжыні падоўжныя полкі ваўнянай клятчастай тканіны ў цёмна-вохрыстым, чырвоным каларыце. Панёва падпаясвалася шырокім, каля 25 сантыметраў, цёмна-малінавым поясам, выплеченым з суканых нітак воўны. Канцы пояса, аздабленыя мноствам тугіх кутасікаў, драпіраваліся з левага боку.

Спераду запінаўся чорны, аблямаваны сінім шнуром фартух.

Паверх кашулі з вузкім каўнерыкам-лямоўкай апраналіся чорны сацінавы гарсэт. Доўгі, з дэкаратыўным паскам на таліі і мноствам складак па ніжняй частцы, ён яднаў усе элементы касцюма ў адно цэлае.

Пашыраным галаўным уборам у камплекце з панёвай была саматканая, аздабленая ўзорыстымі палосамі і чырвонымі кароткімі мохрыкамі хустка — «платок». Павязвалі яе паверх павойніка такім чынам, што спераду над галавой утвараўся маляўнічы, высокі грэбень, а на спіне плоскі, нібы хвост, дэкаратыўны вугал. У XIX стагоддзі шырокае распаўсюджанне мела намітка.

Другі комплект складаўся з кашулі, саяна (андарака) або спадніцы, «запінкі» (у пазнейшых варыянтах гарсэта і фартуха), пояса, павязанага канцамі ззаду, галаўнога ўбора — «хустка», «павойнік». Непажэртны, адметны сілуэт жаночага касцюму надавала белая запінка і хустка, павітая на высокі, утвораны з валасоў і лёну рог («сук») і павойнік. Запінка досыць старадаўняя частка адзення, якая папярэднічала ў неглюбскім строі гарсэту. У адных варыянтах запінка падобна на доўгі, вышэй грудзей фартух, у другіх — на тунікападобную плечавую накідку-безрукаўку. Адпаведна крою першая называецца «запінка на матузку», другая — «запінка з плячамі».

Трэці, дзявочы комплект складаўся з кашулі, калышкі («крыскі») — полкі панёўнай тканіны, прымацаванай на таліі па спіне, фартуха, галаўнога ўбора — «кубак».

Надзвычай разнастайнымі і багатымі ў жаночых уборах былі шыйныя, нагрудныя і наспінныя ўпрыгожванні — рознай шырыні і даўжыні, колеру і выпрацоўкі, спосабу павязвання стужкі («строчкі», «сцёжачкі»), плечовыя з рознакаляровага бісеру шыйныя паяскі («падгорнік», «гарлячка»), пацеркі («знізкі»). Традыцыйны-

мі ўпрыгожваннямі для вушэй былі самаробныя завушніцы — «лянтаркі», «банячкі», зробленыя з белага гусінага пер'я «пушкі».

Абавязковым абуткам святочнага ўбрання былі хромавы боты («чобаты»).

Мужчынскае адзенне ў параўнанні з жаночым менш разнастайнае. У аздабленні шырока выкарыстоўваецца чорны з невялікімі ўкрапленнямі чырвонага арнаменту.

Неглюбскі строй вызначаецца мажнасцю і статнасцю. У параўнанні з іншымі строямі жаночы касцюм больш прыземісты, хаця не губляе велічнасці.

Міхась РАМАНЮК.

НА ЗДЫМКАХ: узоры неглюбскіх строяў. Дзяўчына ў «кубку»; замужняя жанчына ў рагацістым галаўным уборе — «хустачка»; жанчыны ў панёвах і «платках».

Фота аўтара.

ДЭВІЗ—ФАНТАЗІЯ І ПОШУК

Саша Чыбук з Бярозы і Андрэй Багаўтдзінаў з Лепеля не дзяліліся адзім з адным творчымі планами, але на XVI рэспубліканскай выстаўцы тэхнічнай творчасці школьнікаў у Мінску сустрэліся іх работы, народжаныя адной і той жа задумай.

Калісьці, будучы ў сталіцы рэспублікі, убачылі хлопчыкі ігральныя аўтаматы, ля якіх тоўпілася захопленая дзятва. Паспрабавалі гуляць — спадабалася. І, тады яны вырашылі змайстраваць электронныя гульні самі. Саша аддаў перавагу марскому бою, Андрэй — павятранаму. Задума ўдалася. Праўда, вонкава іх вырабы глядзяцца не так эфектна, як серыйныя, але гэта не перашкаджае наведвальнікам выстаўкі з захапленнем ганяцца за падводнымі лодкамі і самалётамі «праціўніка».

Свае магчымасці можна правесці з дапамогай спецыяльнага прыбора, названага аўтарам — Пецем-Крупскім — «Якая ў вас рэакцыя?». Чым хутчэй выключыш раптоўна зазваніўшы званок, тым лепш. А спрэчак — хто перамог, хто прайграў — быць не можа. Бястрасны прыбор адказвае на гэта сухой, але дакладнай мовай лічбаў.

Сярод амаль чатырох соцень экspanатаў нямала апаратуры і прыбораў, якія смела можна прапаноўваць прамысловасці. Напрыклад, прыбор для падліку дэталаў не пакіне незаўважаным піводны выраб, які прамільніцу перад яго «вокам». Дэманструецца прылада для кантролю герметычнасці, выяўлення пашкоджанняў схаванай электраправодкі. Прадстаўлена мноства мадэлей самалётаў, караблёў, станкоў.

У дзвюх выставачных залах Рэспубліканскай станцыі юных тэхнікаў, дзе разгорнута экспазіцыя, сабрана ўсё лепшае, што зроблена амаль у дзесяці тысячах гурткоў дзіцячай тэхнічнай творчасці рэспублікі.

РОЗНАЯ ЦАНА НІЧЫХ

Свой апошні адборачны матч чэмпіяната свету па футболе зборная СССР правяла ў Чэхаславакіі. Гэта цікавая гульня завяршылася ўнічыю — 1:1. Абедаўе дружыны заваявалі пецёўкі ў фінал першынства свету, які пройдзе ў наступным годзе ў Іспаніі.

І калі дарослым футбалістам Савецкага Саюза гэты матч нічога, акрамя прастыжку, ужо не даваў, то перад нашай маладзёжнай дружынай стаяла больш складаная задача. Каб папасці ў фінал чэмпіяната Еўропы, ёй патрэбна было як мінімум дамагчыся нічыёй зноў жа ў заключным матчы са спартсменамі Чэхаславакіі.

З пастаўленай задачай нашы футбалісты справіліся. У Браціславе яны згулялі ўнічыю (0:0) з гаспадарамі поля.

Чэхаславацкі друк лепшым іграком гэтай сустрэчы назваў Ігара Турьнівіча з Мінска.

ЗА КУБАК СВЕТУ

Савецкія барцы класічнага стылю другі год запар выйгралі камандны Кубак свету. Розыгрыш ганаровага прыза праходзіў у Сафіі. Наша каманда перамагла кубінцаў — 10:0, нанесла паражэнне налякам — 8:2 і выйшла ў фінал.

Рашаючая сустрэча з балгарскімі спартсменамі праходзіла вельмі напружана. Аб гэтым сведчыць і лік сустрэчы — 6:4 на карысць савецкай зборнай.

За каманду СССР выступаў Ігар Каньгін з Віцебска, сярэбраны прызёр Алімпіяды-80. Беларускі асілак выйграў усе падымкі.

Стогадовыя дубы, як старыя дзяды, маўкліва стаяць ля дарогі. Фота Э. ЭЛЬКСІНА.

РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

МІНСК-ГСП, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44
ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі. Зак. 1953.

РЭЧКА АРЭСА

Арэса... Мелкая ўлетку, шырокая пры сустрэчы зімы з вясною...

Шэрым сакавіцкім вечарам у вёсцы чуецца гул вады і трэск алешніку — крыгаход. Вільгаццю пахне адталая зямля.

Але вось вада ў рэчцы спадае, і на лузе застаюцца доўгія космы мокрага белага пяску, вынесенага Арэсай са свайго дна. У кожнай лагчыне азярцо.

Дзе-нідзе пачынае ўжо зелянець траўка, чуецца плач кнігаўкі. Гэта — красавік, май...

А ўлетку луг каля рэчкі мяняецца. Расце трава ў пояс, прабіваюцца кветкі.

Па рэчцы людзі вызначаюць надвор'е: спала вада пад вечар — заўтра з раніцы чакай дажджу, праляцела нізка ластаўка над рэчкай — таксама на дождж. А вады дабавілася — значыць на пагоду.

У зялёным і густым аеры шуміць вецер. А ў зацішкі, пры беразе, усё скачуць супраць вады і ўсё стаяць на месцы вадзяныя камары. І трапяткая страказа шамаціць сухімі крыламі — даганяе свой цень.

...Плыт лёгка гойдаецца на вадзе, вельмі

прыемна ляжаць на ім і назіраць за тым, што робіцца на дне рэчкі, на берагах.

Вось аднекуль з-пад алешыны выпаўзла мурашка ды, не ўтрымаўшыся, упала на ваду. А пад ёю ў жаўтаватых пасмах промняў роём кружачца, пабліскаваючы срэбнымі бакамі, дробнарыбіцы. На беразе, нізка схіліўшы да вады сваю зялёную кучаравую галаву, аб нечым думае бярозка.

Хораша-а-а...

Цячэ Арэса. На беразе ўжо старэе арэшнік. Да Пятра ў алешніку кукавала зязюля... Да восені ў ім стракацелі шпакі і пльлі над ім цёмнымі кудзеркамі хмаркі ў напрамку луга. А потым з вербаў сыпалася лісце, кружылася на вірах і пльыло далей...

Восень...

І зноў зіма. І зноў крыгаход... Прырода не стаяць на месцы, у ёй усё мяняецца, толькі, здаецца, нязменнай застаецца апетая Купалам наша мілая Арэса. І чуецца, быццам гаворыць нам рэчка: я вечная, я вечная-я-я...

Л. КАПУЛА.